

חרות על הלוחות: בין חוק לאהבה

"צִאֲנָה וּרְאֵנָה בְּנוֹת צִיּוֹן בְּמַלְאֵךְ שְׁלֹמֹה בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שְׁמֵחַת לְבוֹ" (שיר השירים ג, יא). פסוק זה מתפרש במשנה (תענית ד, ח) באופן אלגורי: "ביום חתנתו, זו מתן תורה". יום מתן תורה, חג השבועות, נתפס כיום הנישואין בין כנסת ישראל לקדוש ברוך הוא, נישואין שבעקבותיהן נתנה תורה. המדרש (שיר השירים רבה ג, כה) משלים את הפירוש האלגורי: "ביום חתונתו זה סיני - כחתנים היו, 'וביום שמחת לבו' אלו דברי תורה". שְׁמֵחַת לְבוֹ" כי "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרָיִם מְשֻׁמְחֵי לֵב" (תהלים י"ט, ט).

שמחת הלב בעקבות עול המצוות? פלא. מועקת עול החוק מלווה את האנושות מאז לידתה. משה ירד מהר סיני "וּשְׁנֵי לַחַת הֶעֱדַת בְּיָדוֹ" וחוק הא-להים "חֲרוֹת עַל הַלְּחָת" (שמות לב, טו-טז). מאז שמעה האנושות את עשרת הדברות, נטוש מאבק בין ה'חירות' ל'חירות'. זהו מאבק קיומי והגותי, בין הנורמטיביות, קבלת עול מערכת מצוות לבין מה שרגילים לכנות במונח הלועזי 'אנטינומיזם', דהיינו המרד נגד ה'ינומוס', החוק, המכריז "בְּנִתְקָה אֶת מוֹסְרוֹתַיִמוּ וְנִשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבַתַיִמוּ" (תהלים ב, ג). העימות הזה מתקיים בזירה הפסיכולוגית, בנפשו של כל אדם, ובזירה ההיסטורית, בצמתים מרכזיים בתולדות האנושות. המכריע בין צמתים אלה, בו נפרדה הנצרות מהיהדות, עמד פאולוס, שאול מתרשיש היהודי שרצה לגאול את האדם מהחוק: האהבה תירש את החובה והרוח את האות. בשביל היהדות לא הייתה כאן דילמה אלא השלמה. הדרך לגאולה עוברת באופן פרדוכסלי דרך החוק. מעמד הר סיני הוא הקדמה הכרחית לכל שחרור. אדם ועם שלא יקבלו עליהם את עול ה'חירות', ישחיתו את החירות הפוליטית והפסיכולוגית. זוהי המשמעות העמוקה של דברי רבי יהושע בן לוי (מסכת כלה ח) "אֵל תִּקְרָא חֲרוֹת אֶלָּא חֲרוֹת, שְׂאִין לָךְ בְּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שְׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה". חירות ממה? רב אחא בר יעקב (עירובין נד ע"ב) דיבר על חרות משעבוד מלכויות, החרות הפוליטית של האנושות. אחרים דיברו על חרות ממלאך המוות, מהסבל והמחלות. החסידות פירשה 'חירות מהיצר הרע', אלא שבאופן פרדוכסלי רק ה'חירות', ההשמעות לחוק, יכולה להבטיח שהחירות לא תהפוך להפקרות והניצחון - לתבוסה איומה.

בשתי חזיתות סותרות

אלא שעד כאן ראינו רק צד אחד של המאבק. המציאות סבוכה יותר. המגן-דוד היהודי המסמל את החוק, נמצא זה אלפיים תחת אש "צולבת" משתי חזיתות סותרות. הנצרות העמידה אותנו בפני פיתוי. לא היה זה הפיתוי הגשמי המצוי. היה זה פיתוי שונה, מסוכן לא פחות, פיתוי האידיאלים הגדולים, פיתוי החירות ופיתוי המוסר המוחלט. מצד אחד – פאולוס וממשיכיו רוצים שהאנושות תשתחרר מחומרת החוק המיוצגת על ידי היהודים.

מצד שני, בשם דרשת ההר של ישו, טענה הנצרות שהחוק, המוסר המקראי, איננו האידיאלי; הוא איננו מוסר של סליחה, של הושטת הלחי השנייה. למשל, התורה, הריאליסטית, התירה את הגירושין וחז"ל התייסרו בקבעם את הגבולות של מוסד זה. ישו, לעומת זאת, פקפק אף בלגיטימיות של הנישואין, שאינם בעצם אלא וויתור ליצר הרע. כאן, ובכלל ביחס לגוף ולעולם הזה, רובצת תהום בין היהדות לנצרות הקלאסית. אולם בשאלות מוסר רבות דרשת ההר אינה אלא חזרה ואולי הקצנה, של החסידות החז"לית שישו הכיר. ואכן, מדברי התלמוד יודעים אנו שהחכמים הכירו והוקירו את הדרישות החסידיות המקסימליסטיות, אבל להלכה פסקו על פי מוסר ריאליסטי. אף אילו היה מותר לי לוותר על הלחי שלי, האם רשאי אני לוותר על הלחי של האחר? האם מותר לי לשתף פעולה עם הרשע, בחוסר התגובה שלי?

תמיד שאלתי את עצמי כיצד שכנע פאולוס את עצמו שהאהבה והחסד מספיקים? נדמה לי שרק תשובה אחת אפשרית. פאולוס חי בהרגשה שהגאולה כבר הגיעה, ושלפניו אדם חדש, אדם אשר רוח א-להים בו וממילא הוא חופשי מהחטא. אך מה נעשה והעידן המשיחי טרם הגיע? המשיח עוד לא בא!

התשובה להתקפת פאולוס מצויה עבורי בדברים ששמעתי פעם מעמנואל לוינס הפילוסוף היהודי הגדול: "אילו היו בעולם רק שניים, הייתה האהבה מספיקה. אולם, היות וישנם לכל הפחות שלושה, זקוקים אנו לחוק". ואני בחוצפתי ארשה לעצמי להוסיף שאפילו שניים זקוקים ביניהם לחוק, לעולה של ההלכה.

על ה-SPAM התיאולוגי

המרחב הוירטואלי של האינטרנט הוא אחת היצירות המפוארות של דורותינו. אוטוסטרדת המידע והתקשורת מחברת אותנו אל כל העולם. בעולם וירטואלי זה ניתן לאדם חירות שלא הייתה לו אף פעם. בעולם הוירטואלי הזה ניתן לאדם, אחד משישים מהכוח ליצור עולם. והנה, החירות ללא חרות, העניקה לאדם הזדמנויות חדשות של פשע, והחוק צעיר ותמים מדי כדי להתגונן. שדים מתלוצצים ושטנים האוהבים רע לשמו, המסתובבים גם יחד באותו מרחב. מילא, כל מכתב אלקטרוני מכיל בתוכו את סכנתם של וירוסים הרסניים. אולם, השדים מתוחכמים הרבה יותר. פעמים רבות מדי, מקבל אני הודאה המוסרת שהמכתב ששלחתי למישהו שכלל לא מוכר לי לא הועבר ליעד, היות והוא מכיל וירוסים מסוכנים. מישהו נושא את שמי לשקר, ומשתמש בכתובתי כדי לנסות ולהתעלל באחרים. "שמי" שולח מסר שלא שלחתי!

להפתעתי גיליתי תופעה אינטרנטית נוספת, דואר SPAM תיאולוגי. בכל שבוע מקבל אני תגובות למאמרי, באתר האינטרנט של מעריב. והנה בזמן האחרון מקבל אני תגובות 'לכאורה', תגובות שאינן אלא תעמולה מיסיונרית המופנית למבקרים באתר. חשבתי שעם הקמת מדינה ישראל לא נצטרך שוב להתווכח עם הנצרות. והנה הימצאותם של

מיסיונרים ודואר SPAM התיאולוגי שאני מקבל, מכריחה אותי שוב לעשות זאת, וחבל. וכדי לעשות זאת בצורה הכי עדינה, ארשה לעצמי להזדהות עם דמותה הנשית של כנסת ישראל, ולבטא את מה שהיא, לדעתי, חושבת:

"אכן רבים מבקשים את נפשי לקחתה. זאת האנטישמיות הלאומית והדתית. והנה מופיעים עכשיו אנשים שאוהבים אותי. כמה זה מרגש. אני מכבדת אותם, אבל עלי לומר להם: אני נשואה לא-להי ישראל, ואינני רוצה לעזוב את אישי. אמנם כן, את המרד שלו תיאר פאולוס, במשל האישה ה"משתחררת" במיתת בעלה. את המשל זה לא הבנתי אף פעם עד סופו. מי הוא הבעל המת? לי יש רק בעל אחד, הקב"ה. ביום הנישואים, בשבועות, מודה אני שכמו בכל נישואים יש לנו טענות הדדיות לא מועטות. פרקליטי, עו"ד לוי יצחק מברדיצ'ב אף קרא אותו פעם לדין תורה. ולמרות כל הצרות, בנינו מבטאים את המציאות בפסוק סינטטי מופלא משל אחד מבני, שלמה'לה קרלבך: "עם ישראל חי – עוד אבינו חי". אני ב"ה עוד חיה, למרות מסעי הצלב, רדיפות לותר והשואה, אך גם אביכם שבשמים, בעלי, הקב"ה, עוד חי, למרות הכרזתו של ניצ'שה שא-להים מת. אינני אלמנה, אף לא גרושה: "אֵי זֶה סֵפֶר כְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ?" (ישעיהו נ, א). אנא, מיסיונרים, היו לכם אלפיים שנה להוכיח את צדקת דרככם... עתה, אל נא תטרידו אותי. תנו לי בביתי הצנוע, לנסות את דרכי שלי, אני ובעלי שבשמים".